

Отримано: 2 квітня 2021 р.

Прорецензовано: 21 квітня 2021 р.

Прийнято до друку: 21 квітня 2021 р.

e-mail: tarasiuk.inna@vnu.edu.ua

DOI: 10.25264/2415-7384-2021-13-20-24

Тарасюк І. В. Стратегії акумуляції мігрантів у контексті міжкультурної взаємодії. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, червень 2021. № 13. С. 20–24.

УДК: 316.732-054.7:316.77

Тарасюк Інна Василівна,кандидат психологічних наук, доцент кафедри німецької філології,
Волинський національний університет імені Лесі Українки**СТРАТЕГІЇ АКУЛЬТУРАЦІЇ МІГРАНТІВ
У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ**

Стаття привертає увагу до питання взаємодії різних культур на фоні стрімкого процесу глобалізації і активної міграції населення в усьому світі. Оскільки міжкультурні конфлікти спонукають до розбалансованості суспільства, подекуди втрачаючи загальнонаціональну ідентичність, акумуляційні стратегії, які обирають мігранти для власного пристосування до життя в мультикультурному середовищі, дуже важливі. У статті подано концепцію міжкультурної взаємодії та відповідно чотири акумуляційні стратегії, які запропонував канадський учений Дж. Беррі, а саме: асиміляція, сепарація/ сегрегація, маргіналізація та інтеграція. Визначено, що інтеграційну стратегію вважають найбільш вдалою. Водночас прийнятна вона тільки в суспільстві з відносно низьким рівнем упереджень, позитивними відносинами між різними культурними групами та широким діапазоном культурних цінностей. У подальших розвідках ми плануємо дослідити, які з указаних стратегій найчастіше використовують студенти-іноземці в процесі акумуляції до інімованого академічного середовища.

Ключові слова: акумуляція, стратегії акумуляції, асиміляція, сепарація/ сегрегація, маргіналізація, інтеграція.

Inna V. Tarasiuk,Ph.D. in Psychology, Associate Professor at the German Philology Department,
Lesya Ukrainka Volyn National University**ACCULTURATION STRATEGIES OF MIGRANTS IN KONTEXT
OF THEIR CROSS-CULTURAL INTERACTIONS**

The article highlights that the phenomenon of cross-cultural interactions retains its significance and relevance during the time of rapid globalization and active migration.

Intercultural conflicts often lead to social imbalance, alienation, separation, and even to the loss of national identity. Everything depends on the nature of acculturation pathways, i.e. the strategies migrants choose in order to adapt to a multicultural environment.

Within the framework of cross-cultural psychology, J. Berry – an influential Canadian scholar in the field of social multiculturalism – proposed the concept in terms of intercultural relations and acculturation strategies. According to the researcher, the latter comprises two components, namely: socio-cultural attitudes and the real model of individual behavior under specific conditions, which rarely coincide. Such strategies as assimilation, separation/segregation, marginalization, and integration have been discussed in the article. By assimilation we mean the refusal from or complete loss of people's cultural identity, traditions, language, and the consequential unification with the dominant ethnic group. Separation or segregation is defined by the absence of significant relations or contacts with the dominant ethnic group and the preservation of ethnic identity and traditions. This strategy can take the form of either segregation or separation, depending on which group (dominant or non-dominant) controls the situation. Marginalization is characterized by the feeling of alienation, the loss of the sense of identity, and the so-called acculturation stress. This strategy leads to the deprivation of cultural and psychological interactions with both the traditional and dominant cultures due to exclusion or discrimination. Integration is perceived as both the preservation of the cultural integrity of a certain group and the desire to become an essential part of a larger community. Therefore, integration can be considered the middle ground between preserving one's cultural identity and joining a dominant society.

In conclusion, the integration strategy is considered the most successful. However, it should also be emphasized that such factors as a relatively low level of social prejudice, positive relationships between different cultural groups, and a wide range of cultural values within a society are vital for the effective implementation of the strategy. In further research, we intend to investigate which of the strategies mentioned international students use most during the process of their acculturation to a foreign academic environment.

Key words: acculturation, acculturation strategies, assimilation, separation/segregation, marginalization, integration.

Постановка проблеми. Будь-яка міжкультурна взаємодія так чи так становить виклик суспільству, у якому вона відбувається. Ідеальною була б ситуація, якби всі учасники мультикультурного середовища перебували в гармонійному, толерантному співіснуванні. Утім це не завжди можливо та реалістично.

Часто міжкультурні конфлікти спричиняють розбалансованість суспільства, відчуження та сепарацію, подекуди втрату загальнонаціональної ідентичності. Оскільки в сучасному мультикультурному просторі акультурацію вважають найбільш доцільним видом міжкультурного контакту, то саме характер акультураційних шляхів, тобто стратегій, які обирають мігранти для власного пристосування до життя в мультикультурному середовищі, набуває важливого значення.

Мета і завдання дослідження. Мета статті – здійснити стислий теоретичний огляд стратегій акультурації, виокремити переваги та сенситивні аспекти й перенести їх у подальших дослідженнях у площину студентів-мігрантів, які перебувають в іншомовному академічному середовищі та прагнуть знайти найбільш вдалі акультураційні шляхи.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про модель акультурації, варто найперше сказати, що її традиційно розглядають із двох чітких позицій, а саме як одновимірну та двовимірну акультурацію. Це пояснюють тим, що спочатку акультураційні процеси розглядали винятково з позиції пристосування переселенців до нового соціокультурного оточення і у фокусі уваги перебував лише перебіг та особливості їхньої акультурації (Berry 1980, 1984) [4; 6].

Згодом такі дослідження доповнено зворотним науковим поглядом на ситуацію. Учені описували зміни, що відбувалися в домінантних етнічних групах (Bourhis, Moise, Perreault & Senéca 1997; Sayegh & Lasry 1993) [8; 16].

Отже, одновимірна акультураційна модель описує зміни в процесі пристосування іммігрантів у межах їхньої етнічної спільноти. Ця етнічна спільнота (у німецькомовних джерелах часто знаходимо термін *Kontinuum* (континуум), що позначає єдність, об'єднання) має два протилежні варіанти дій: з одного боку, збереження культури власної етнічної групи, а з іншого – прийняття культури суспільства-господаря за рахунок культури власної етнічної групи. Серединою цього континуума є бікультуралізм, який містить елементи власної етнічної культури та культури домінантного суспільства (Gordon 1964) [9].

Своєю чергою, двовимірна акультураційна модель – це логічне продовження першої (одновимірної), у якій окремо розглядають взаємодію та ідентифікацію себе з власною культурою та культурою панівного етносу.

Найбільший авторитет має двовимірна модель акультурації іммігрантів, яку запропонував канадський учений Дж. Беррі (1980) [4].

Провівши ґрунтовні дослідження в цьому напрямі, Дж. Беррі запропонував власну концепцію міжкультурної взаємодії та відповідно акультураційних стратегій. Згідно з цією теорією акультурації, процес входження в нову культуру пов'язаний із двома основними проблемами, які має вирішувати мігрант: підтримка та збереження власної культури (Наскільки важливо зберегти власну культурну ідентичність?) та бажання участі в нових міжкультурних контактах (Наскільки важливо підтримувати стосунки з іншими групами?).

Автор розподіляв культури на «культуру А» (домінантна культура) та «культуру Б» (культура переселенців) (Berry 1980, 1984) [4;6].

З огляду на варіанти та комбінацію відповідей на ці два базові запитання, Дж. Беррі виокремив чотири стратегії акультурації: асиміляція, сепарація/ сегрегація, маргіналізація та інтеграція. У досить стислій інтерпретації Дж. Беррі говорив так про ці стратегії: «...Якщо індивід із культури Б не бажає підтримувати свою ідентичність та повсякчас шукає спілкування з культурою А, ідеться про шлях асиміляції [...]. На противагу, якщо індивіду з культури Б більш значуще дотримуватися звичаїв власної культури, і тим самим уникати спілкування з іншими представниками культури А, ідеться про сепарацію [...]. Коли є зацікавлення підтримувати свою культуру (Б) і щоденно шукати спілкування з представниками панівної культури А – це інтеграція [...]. Зрештою, коли немає особливого інтересу ні підтримувати власну культуру (Б), ні контактувати з іншою (А), ідеться про маргіналізацію [...]» [7, с. 244].

Після низки наукових досліджень (Sayegh und Lasry 1993) було запропоновано оптимізувати друге питання в теорії акультурації Дж. Беррі, а саме «Наскільки важливо переймати культурну ідентичність суспільства, що приймає?» [16].

Наступної трансформації модель Дж. Беррі зазнала, коли стратегія маргіналізації іммігрантів була поділена на два підтипи: аномію та індивідуалізацію (Bourhis 1997) [8, с.91].

Пропонуємо проаналізувати докладніше кожен із зазначених у моделі стратегій.

Асиміляція – відмова, повна втрата народом своєї культурної ідентичності, традицій, мови з'єднання з домінантною етнічною групою. Це може відбуватися шляхом абсорбції непанівної групи в усталену панівну групу або шляхом з'єднання багатьох груп для створення нового, однорідного суспільства.

Ще 1954 р. за визначенням Ради соціологічних досліджень (SSRC) асиміляцію розглядали як частини акультурації. Ці два поняття часто використовували як синоніми. Асиміляцію, як процес цілеспрямований, прямолінійний та незворотний, подекуди інтерпретували як кінцеву фазу акультурації культури мігрантів до культури сторони, що приймає (Suarez-Orozco 2001) [18, с. 8].

Утім наразі таке бачення перебільшене і сучасні науковці в галузі акультурації не вбачають асиміляцію обов'язковим завершальним етапом акультурації. Асиміляційний процес досить повільний, тривалий, може відбуватися впродовж життя кількох поколінь мігрантів. Коли йдеться про повну або майже повну втрату етнічною меншиною своїх етнічних особливостей, приміром, мови, культури, традицій, способу життя, тощо і відбувається повне прийняття особливостей панівного етносу, асиміляцію називають і так званою деетнізацією [1].

Теорію асиміляцію також розглядав М. Гордон, чії наукові теорії віддзеркалено в праці «Assimilation in American life». Автор виокремив два типи асиміляції: культурну та структурну. Під культурною розумів процес змін в етнокультурних звичаях і традиціях, цінностях етнічних меншин. Структурна ж асиміляція відображає зміни у взаємодії представників етнічних меншин із навколишнім соціокультурним середовищем, послаблення контактів із представниками своєї групи і посилення спілкування з представниками других етнічних спільнот. У цьому самому контексті автор згадує так звану мовну асиміляцію, за якої відбувається відмова від рідної мови та перехід на мову спілкування домінантної групи. Отже, на думку М. Гордона, саме структурна асиміляція відіграє суттєву роль у загальному процесі етнічної асиміляції (Gordon 1964) [9].

Сепарація/ сегрегація – це цілковите збереженням власної культурної спадщини, етнічної ідентичності, традицій та водночас уникнення суттєвих контактів чи відносин із культурою іншої етнічної групи. Залежно від того, яка група (панівна або непанівна) має більший вплив на ситуацію, ця стратегія може прийняти форму або сегрегації, або сепарації. Коли модель поведінки вказує панівна група, виникає сегрегація, тобто певне відсторонення людей з іншої групи. Коли ж самі переселенці не бажають вступати у взаємовідносини з представниками більшості, йдеться про сепарацію. Збереження традиційного стилю життя, уникаючи участі в житті панівної групи суспільства, може цілком задовольняти акультураційну групу і, отже, вести до її незалежного існування. Утім, у такому випадку варто радше вважати це маргіналізацією. Загалом сегрегація і сепарація відрізняються тим, що мають різних «ініціаторів», які зрештою визначають наслідки акультураційного процесу мігрантів.

З психологічного погляду на ці дві стратегії акультурації вважають, що найбільша вигода між двома етнічними групами досягається тоді, коли акультураційні стратегії переселенців та місцевого населення збігаються. Досліджено, що найбільш консенсусні три стратегії, а саме: інтеграція, асиміляція та індивідуалізація. Коли ж іммігранти обирають стратегію сепарації, а водночас панівне суспільство сегрегацію, наслідки будуть конфліктними (Berry 2005) [5].

Маргіналізація – почуття відчуження, утрата ідентичності і так званий акультураційний стрес. Ця стратегія призводить до втрати культурного та психологічного контакту як зі своєю традиційною культурою, так і з культурою домінантної більшості. Така форма акультурації має негативний характер, породжує класичну ситуацію маргінальності та дискримінації особистості. За Гофманном-Новотни (2000), навіть тривале перебування мігранта в країні не збільшує його шанси на асиміляцію або ж навіть готовність до асиміляції, коли мігрант за своєю сутністю є маргіналом. У цьому контексті дослідник застерігає від прихованих небезпек мультикультуралізму, які виникають унаслідок низької культурної асиміляції та інтеграції, а це, своєю чергою, породжує та підсилює маргінальність, проблеми класової нерівності тощо [12, с. 163].

У контексті маргіналізації треба говорити про її два підвиди: *аномію* та *індивідуалізацію*. Аномія позначає культурне відчуження, спричинене відкиданням власної культури та культури суспільства, що приймає. Утім, таке відділення від панівної більшості не обов'язково призводить до маргіналізації, принаймні в тому випадку, коли індивід сам сприймає себе незалежним від будь-якої культурної належності.

У випадку індивідуалізації йдеться про незалежне, самостійне сприйняття кожного окремого члена суспільства, не надаючи йому соціальної ролі «мігрант» чи «місцевий мешканець». На перше місце виходять особисті якості, а не належність особистості до етнічної групи чи соціальної категорії. З цієї причини в індивідуалістів спостерігається тенденція до однакового сприйняття як мігрантів, так і представників панівного суспільства. Як свідчать дослідження, такі індивідуалістські погляди з більшою вірогідністю виявлятимуться у вихідців із культур з індивідуалістичними, ніж колективними ціннісними структурами (Bourhis, R. Y.; Moise, C. L.; Perreault, S.; Senéca, S. 1997) [8, с.92].

Інтеграція – збереження певної культурної цілісності власної етнічної групи, так і прагнення стати невід'ємною частиною домінантної спільноти.

Поняття інтеграції багатовимірне і потребує певного уточнення. В. Хаук вирізняє три вектори інтеграції: а) юридичний та політичний вектор визначає правовий статус і відповідно розподіляє права та обов'язки громадян у суспільстві; б) структурний вектор охоплює освітньо-професійне врегулювання суспільства і таким чином можливості та гарантії громадянам мати однаковий доступ до суспільних освітніх і професійних ресурсів; в) соціокультурний вектор ураховує контакти та ставлення (приміром контакт із різними етнічними групами, ставлення до гендерних ролей у суспільстві, ворожого ставлення до інших тощо), а також компоненти культурної ідентичності індивіда (приміром, мова, культурна та релігійна ідентичність) Naug (2006) [10, с.69].

Виокремлюють також суб'єктивну інтеграцію, що позначає стан особистості, відчуття її власної інтегрованості. Суб'єктивна інтеграція – це не про зовнішні ознаки, а внутрішні відчуття особистості (Herzog, W. 1999; Schmid 2006) [11; 17].

Розмірковуючи про інтеграцію як стратегію акультурації, її можна порівняти із золотою серединою між збереженням власної культурної ідентичності і приєднанням до панівного суспільства. Така стратегія найбільш вдала та передбачає певну кооперацію між двома етнічними групами. Група переселенців поступово адаптується до базових цінностей суспільства-господаря, тоді як домінантне суспільство наближає, адаптує свої соціальні інститути відповідно до потреб свого багатонаціонального суспільства. Водночас інтеграційна стратегія здатна реалізуватися лише в суспільстві з низьким рівнем упереджень, толерантним ставленням до різних етнічних груп і культурного розмаїття.

Розглядаючи різні стратегії акультурації, стає зрозумілим їх зміст і значення, утім, виникає питання, які чинники впливають на їх вибір. Спробуємо виокремити найбільш очевидні:

- як правило, існує загальна панівна перевага на користь певної акультураційної стратегії, утім, ситуація та місце можуть її коригувати за змінювати. У приватній сфері (приміром, дім, сім'я, етнічні спільноти) підтримка може бути більш цінною та важливою, ніж у суспільному житті (приміром, на робочому місці); відповідно в приватному колі спілкування може бути менше міжгрупових контактів, ніж у громадському;

- національний контекст може впливати на стратегії акультурації. Наприклад, у чітко вираженому полікультурному суспільстві люди можуть віддавати перевагу стратегії інтеграції, а в більш консервативному, не такому багатонаціональному – приймати стратегію асиміляції. Отже, людина, незважаючи подекуди на особисті уподобання чи прагнення, може бути певною мірою обмежена у виборі стратегії;

- у процесі становлення та пристосування до нових умов особистість часто випробовує різні стратегії акультурації, і зрештою поступово зупиняється на тій, що найбільше її влаштовує та корисна в досягненні особистісних цілей. Водночас немає конкретних умов або вікових обмежень, коли яку стратегію використовувати;

- будь-яку стратегію акультурації, яку обирає особистість чи група, може не схвалити чи не дозволити панівна група. Приміром, стратегія інтеграції може бути обмежена в окремих суспільствах у зв'язку з національною ідеологією, яка сприяє єдиній культурі та національній ідентичності держави [5; 7; 12; 15].

Аналізуючи стратегії акультурації, не можна не брати до уваги можливості суспільства, що приймає, впливати на акультураційний процес. Навіть у самому визначенні акультурації чітко вказано, що обидві групи тісно взаємодіють і зазнають акультураційних змін. У сучасних моделях акультурації обов'язково беруть до уваги, що зміни в панівному суспільстві не менш важливі, ніж зміни у групах етнічних меншин. В автора ідеї поділу акультураційних стратегій Дж. Беррі знаходимо таку думку щодо цього: «...неправдиво було б стверджувати, що зміни в домінантній культурі не цікаві або не важливі. Акультурація розширює горизонти, приносить культурне розмаїття, спричиняє різні поведінкові реакції в домінантному суспільстві (упереджене ставлення та дискримінацію), впливає на політику суспільного розвитку, приміром, у сфері імміграції, культурного плюралізму, білінгвізму та освіти» (Berry 1990) [7, с. 237].

Отже, усі згадані стратегії акультурації можна розглядати і з погляду впливу домінантної культури на процес акультурації. Приміром, *асиміляція*, яку ініціює панівна сторона, – це стратегія так званої *печі*. *Сепарація* з позиції панівної групи перетворюється на *сегрегацію*, а маргіналізація стає *вилученням*. Лише у випадку *інтеграції*, коли культурне різноманіття стає спільною метою суспільства, можна говорити про стратегію взаємного пристосування, або ж *мультикультуралізм*. Низка сучасних учених зауважує, що правильна соціальна політика, спрямована на мультикультуралізм, – надважливий складник успішної соціальної адаптації мігрантів у новому середовищі (Arends-Tóth, J.; Van De Vijver, F.J.R. 2003) [3].

Утім, на думку дослідниці В. Келін, ситуація не така однозначна. Країни з високим відсотком мігрантів, приміром, Німеччина, Франція, Швейцарія та інші, постають перед величезною проблемою, щоб знайти тонку межу в правильному ставленні до культурного розмаїття. Важливо втримати потрібний баланс, не перетнути межі толерантності й не втратити власної національної та культурної ідентичності. Багатонаціональні держави повинні так налагодити інтеграційні процеси, щоб уберегти від краху своє суспільство і, з іншого боку, запобігти сегрегації та вилученню представників меншин (Kälin 2003) [13, с. 144].

Прибічник мультикультуралізму П. Адлер висловлює думку, що наразі актуально говорити про новий тип мультикультурної особистості, що виникає в реаліях нашого сьогодення. Це особистість, не вкорінена в конкретну культуру, гнучка, така, що існує між культурами, легко змінюючи свою поведінку та цінності, залежно від змін умов перебування в тому чи тому суспільстві (Adler 1997) [2].

Критикуючи засади мультикультуралізму, американський культуролог Ч. Кукатас називає міграцію головним чинником полікультурності. Саме міграція, на його думку, провокує питання, які сфери життя мігрантів треба регулювати на державному рівні, а за які повинна відповідати спільнота національних

меншин. Ч. Кукатас дійшов висновку, що ідея мультикультуралізму відображає філософську позицію та пропагує концепцію відкритого суспільства, що завжди містить у собі конфліктний потенціал (Kukatás 1998) [14].

Отож, як бачимо, тісна взаємодія культур виявляє як позитивні наслідки, приміром, збагачення, розширення культурного розмаїття, так і негативні, як-от, пригнічення національної та культурної ідентичності народу.

Висновки. Проаналізувавши різні стратегії акультурації, можна зробити певні узагальнення, що з-поміж стратегій асиміляції, сепарації/ сегрегації, маргіналізації та інтеграції, які запропонував канадський учений Дж. Беррі, останню вважають найбільш вдалою. З-поміж чинників, що впливають на характер акультурації, можна виокремити такі: ступінь диференціації культури, що приймає, адже суспільство, що має розвинену систему моралі, права, культури, естетики, філософії, може адаптувати позитивні нововведення, не порушуючи основної структури життєвого устрою суспільства. Наступний чинник – тривалість контакту, адже тривалий вплив викликає не шоківий стан і відчуження, а звикання і поступове прийняття нової культури. Важлива також особиста мотивація та індивідуально-психологічні особливості особистості, що перебуває в акультураційному процесі. Дослідження в галузі акультурації свідчать про те, що стратегії акультурації не можна розглядати лише з позиції одного учасника процесу, а лише з позиції переселенців та панівного суспільства.

Психологи вважають, що найбільша взаємна вигода між двома етнічними групами досягається тоді, коли акультураційні стратегії переселенців та місцевого населення збігаються. Досліджено, що найбільш консенсусні три стратегії, а саме: інтеграція, асиміляція та індивідуалізація. Коли іммігранти обирають стратегію сепарації, а панівне суспільство – сегрегацію, наслідки будуть конфліктними.

У подальших розвідках ми плануємо дослідити, які з указаних стратегій найчастіше використовують студенти-іноземці в процесі акультурації до іншомовного академічного середовища, а також простежити, які саме чинники впливають на цей процес.

Література:

1. Картунов О. В. Вступ до етнополітології : наук.-навч. посібник. Київ, 1999. 300 с.
2. Adler P. Beyond cultural identity: reflections on cultural and multicultural man. *Cultural learning: Concepts, application and research* / ed. R. W. Bristian. Honolulu, 1997. P. 24–41.
3. Arends-Tóth J., Van De Vijver F. J. R. Multiculturalism and acculturation: Views of Dutch and Turkish-Dutch. *European Journal of Social Psychology*. 2003. P. 249–266.
4. Berry J. W. Acculturation as varieties of adaptation. *Acculturation: Theory, models and findings* / Ed. Padilla A. Boulder : Westview, 1980. P. 9–25.
5. Berry J. W. Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*. 2005. 29. P. 697–712.
6. Berry J. W. Cultural relations in plural societies: Alternatives to segregation and their sociopsychological implications. *Groups in contact* / Eds. Miller N. Brewer M. New York : Academic Press, 1984. P. 11–27.
7. Berry J. W. Psychology of Acculturation: Understanding Individuals moving between Cultures. *Applied cross-cultural psychology* / Ed. Brislin R. W. Thousand Oak : Sage, 1990. P. 232–253.
8. Bourhis R. Y., Moise C. L., Perreault S., Senéca S. Immigration and Multikulturalismus in Kanada: Die Entwicklung eines interaktiven Akkulturationsmodells. *Identität und Verschiedenheit. Zur Sozialpsychologie der Identität in komplexen Gesellschaften* / Eds. Mummendey A., Simon B. Bern : Hans Huber, 1997. P. 63–107.
9. Gordon M. Assimilation in American life: the role of race, religion, and national origin. New York : Oxford University Press, 1964. 276 p.
10. Haug W. Lässt sich Integration messen? *Terra cognita*. 2006. № 9. P. 68–71.
11. Herzog W. Die Schule und die Pluralität ihrer Kulturen: Für eine Neufassung des pädagogischen Kulturbegriffs. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*. 1999. № 2 (2). P. 229–245.
12. Hoffmann-Nowotny H.-J. Migration, soziale Ungleichheit und ethnische Konflikte. *Migration, gesellschaftliche Differenzierung und Bildung* / Eds. Gogolin I., Nauck B. Opladen : Leske und Budrich, 2000. P. 157–178.
13. Kälin W. Grundrechte in der Einwanderungsgesellschaft: Integration zwischen Assimilation und Multikulturalismus. *Migration und die Schweiz.* / Eds. Wicker H.-R., Fibbi R., Haug W. Zürich : Seismo, 2003. P. 139–160.
14. Kukathas Chandran. Liberalism and multiculturalism: The politics of indifference. *Political Theory*. 1998. № 26(5). P. 686–699.
15. Makarova E. Akkulturation und kulturelle Identität. Eine empirische Studie unter Jugendlichen mit und ohne Migrationshintergrund in der Schweiz. *Prisma* 8. Bern, 2008. 202 p.
16. Sayegh L., Lasry J. C. Immigrant's adaptation in Canada: Assimilation, Acculturation, and Orthogonal Cultural Identification. *Canadian Psychology*. 1993. № 34. P. 98–109.
17. Schmid W. Integriert ist, wer sich akzeptiert fühlt. *Terra cognita*. 2006. № 9. P. 14–17.
18. Suarez-Orozco M. Everything you ever wanted to know about assimilation but were afraid to ask. *The free exercise of culture* / Eds. Shweder R., Minow M., Markus H. New York : Sage, 2001. P. 1–30.